

weksle prawdy i nieprawdy

studia literackie o książce oświeceniowej

*Monice i Lilianie Blance
z miłością ofiaruję...*

BIBLIOTEKA BADAŃ NAD WIEKIEM OSIEMNASTYM
STUDIA I ŹRÓDŁA

STUDIA NR VII

weksle prawdy i nieprawdy

studia literackie
o książce oświeceniowej
Bożena Mazurkova

Recenzenci tomu

Teresa Kostkiewiczowa
Danuta Kowalewska

Opracowanie graficzne

Mateusz Chachulski

Na okładce wykorzystano fragment akwareli

Portret Kazimierza Ratonia, autorstwa Krzysztofa Wakonerta

Konsultacja transkrypcji tekstów łacińskich

Tomasz Sapota

Konsultacja transkrypcji tekstów francuskich

Dominique Triaire

Przekład streszczenia

Joanna Budzyk

Łamanie i korekta

Wydawnictwo IBL PAN

Wydanie publikacji sfinansowane ze środków Uniwersytetu Śląskiego

© Copyright by Instytut Badań Literackich PAN, 2011

ISBN 978-83-61552-42-0

Druk i oprawa

OPRAWA Sp. z o.o.

ul. Dowborczyków 17

90-019 Łódź

Spis treści

Wprowadzenie

Stan badań nad ramą dzieł dawnych. O elementach literackiej i edytorskiej oprawy druków oświeceniowych 7

Oświeceni literaci, wydawcy i drukarze o czytelnikach, czytaniu oraz „ladajakich”, zakazanych i szacownych księgach 25

O czytaniu, czytelnikach i księgozbiorach 27

Księgi nudne i „ladajakie” 37

Księgi „ciemne jak wieki” 41

Romanse, księgi „wszteczone” i „niezbożne” 43

O niszczeniu ksiąg 49

Paszkwile i „choroba pisarska” 52

Księgi pożyteczne i wyborne 54

O przekładaniu ksiąg 56

Reklama ksiąg uczonych i użytecznych 57

Szacowne księgi 77

Zabawne księgi 82

O zalecaniu, ochronie i kradzieży ksiąg 83

Realny status druków oświeceniowych 89

O listach dedykacyjnych Franciszka Bohomolca 93

Krąg adresatów 95

Kompozycja listów dedykacyjnych 130

Metody laudacji 131

Adresaci listów dedykacyjnych w służbie ojczyźnie 145

Funkcje listów dedykacyjnych 154

O kilku okolicznościowych podarunkach książkowych z drugiej połowy XVIII wieku 161

Marcin i Joachim Bielscy, *Kronika polska* 163

Kajusz Korneliusz Tacyt, <i>Dzieła wszystkie</i> (t. 1)	168
<i>Dowód z początków prawa przyrodzonego</i>	178
Jean François de La Croix, <i>Dictionnaire portatif historique des femmes célèbres</i>	187
Jacques Ballexserd, <i>Sposób dla rodziców fizycznego wychowania dzieci</i>	192
Józef Kajetan Skrzetuski, <i>Mokotów</i>	196
<i>Modlitwy ks[iężny] I[zabeli] C[zartoryskiej], rymem związane w dzień jej imienin</i>	196
Przedmowy Franciszka Bohomolca – pisarza i wydawcy	203
Obyczaj	204
W dialogu z czytelnikami	206
Przyczyny i okoliczności reedycji	227
Światli i hojni „pomocnicy” wydawcy	228
„Dzieła prawie ginące” – poszukiwanie podstaw przedruków	232
Uwagi o dziełach i autorach	238
Problemy języka i stylu	242
Biografie staropolskich pisarzy	246
Koncepcja pracy edytorskiej	249
Uwagi o zawartości tomów	253
Bohaterowie rodzimych dziejów	255
Pozwolenia na druk w polskiej książce oświeceniowej. Rekonesans	263
Nota bibliograficzna	287
Indeks osobowy	288
Résumé	300

- rozwinięcie form grzecznościowych, inicjałów lub skrótów imion i nazwisk, a także innych nazw własnych i godności podane jest w nawiasach kwadratowych, np. *J[asnie] O[świecony]*, *W[ielmożny]*, *W[ielkie] Ks[ięstwo] Lit[ewskie]*.

Tytuły dzieł w przypisach po raz pierwszy podawane są w pełnym brzmieniu. W przypadku dawnych edycji oddaje ono zapis na karcie tytułowej.

Indeks osobowy*

- A**chremczyk Stanisław 99, 137
Adamczyk Zdzisław J. 264
Addison Joseph 52, 53
Albertrandi Jan Chryzostom 52, 58, 67,
80, 163
Alciatus Andrea 161
Aleksander Newski, św. 106, 148, 149
Aleksandrowicz Alina 196
Aleksandrowicz Jan Alojzy 196, 272
Aleksandrowska Elżbieta 29, 32, 55, 57,
58, 59, 65, 71, 76, 93, 94, 99, 113,
121, 196, 243, 268
Anakreont (Anacreon) 50, 172
Andrzej Pierwszy Powołaniec, św. 17,
42, 148
Anna Piastówna, księżniczka (córka
Kazimierza III Wielkiego) 189
Anonim zw. Gallem 99
Antoni Genuńczyk 184
August zob. Oktawian August
August II Mocny, król polski 112, 163, 167
August III Sas, król polski 73, 112, 118,
126, 128, 129, 138, 139, 144, 163,
165, 166, 203, 227, 253, 265
- B**achórz Józef 140, 264
Badecki Karol 197
Bajor Agnieszka 287
Ballexserd Jacques 192–195, 196
Banaszekiewicz Jacek 189
Bandkie Jerzy Samuel 152
Barłowska Maria 200
Bartkiewicz Kazimierz 232
Bazydło Janusz 97
Bąk Magdalena 9
Bechelaren Rüdger von 189
Béchet Charles 68, 193
Bécu Aleksander 283, 284
Bednarski Stanisław 157, 184, 268
Benedykt XIV, papież 87
Benisławska Konstancja z Ryków 16,
192, 267
Benisławski Konstanty 16
Berger-Mayerowa Janina 229
Bielowski August 111
Bielski Joachim 163, 166, 226, 243,
247, 250
Bielski Marcin 90, 91, 129, 163,
226–227, 233, 237, 243, 247,
250, 252, 253
Bieńkowska Barbara 161
Bieńkowski Ludomir 97
Biskup Marian 138
Błażowski (Błażewski) Marcin 129,
151, 204, 236, 243–244
Bogdanow Helena 47, 78–79, 80, 239

* W indeksie osobowym, na prawach wyjątku, uwzględnione zostały trzy postacie, które należą do legendarnych dziejów polskich: Krak, Wanda i Rytgier.

- Bohomolec Franciszek 18, 21, 29–30, 34, 48–49, 51–52, 56, 58, 81, 82–83, 84, 85, 90–91, 93–160, 163–168, 186, 203–262, 265, 266, 268, 269, 271, 272, 277, 287
- Bohomolec Franciszka z Cedrowskich 121
- Bohomolec Jan Chryzostom 41, 184, 268, 271, 286
- Bohomolec Paweł Józef 121
- Bohomolec Piotr Tadeusz 120–121, 122, 131, 157
- Bohr Elżbieta 192
- Boileau-Despréaux Nicolas 13
- Bona Sworza d’Aragona, królowa polska 189
- Borek Piotr 144, 287
- Boznańska Marianna z Sikorskich 34
- Boznański Józef 34
- Branicka Izabela (Elżbieta) Antonina z Poniatowskich 130, 142–143, 156, 165, 168
- Branicki Jan Klemens 142
- Brogie Charles François de 128
- Brotier Gabriel 169
- Buchwald-Pelcowa Paulina 50–51, 235, 236, 251, 263
- Burlamaqui Jean Jacques 183, 184
- Burzyński Stanisław Antoni 128
- Burzyński Tadeusz 128
- Bykowski Ignacy 202
- C**ellot Louis 188
- Cervantes y Saavedra Miguel de 44, 55
- Cezar (Caius Iulius Caesar), cesarz rzymski 127, 172
- Chachulski Tomasz 16, 46, 50, 241
- Chmielowski Benedykt 14, 16, 43
- Chodani Jan Kanty 284
- Chodkiewicz Jan Karol 178, 257
- Chołoniewski Rafał 179
- Chylińska Anna 50
- Ciecierscy, rodzina 96, 98
- Ciecierska Anna z Gembickich 97
- Ciecierska Teodora z Wiśniowieckich 96
- Ciecierski Baltazar 97
- Ciecierski Ignacy 94, 96, 97–98, 141
- Ciecierski Jakub 97, 98
- Ciecierski Jan 97–98, 219
- Ciołkowie zob. Poniatowscy, ród
- Comte d’Artois zob. Karol Filip d’Artois
- Corneille Pierre 109, 110, 119, 120
- Cycon (Marcus Tullius Cicero) 13, 172, 181, 242
- Czarnecki Stefan 257
- Czarnowska Maria 89
- Czartoryscy, ród 17, 49
- Czartoryska Eleonora Monika z Waldsteinów 17, 190
- Czartoryska Izabela (Elżbieta) z Flemmingów 196–198, 199, 201
- Czartoryska Izabela z Morsztynów 17, 267
- Czartoryska Maria Zofia z Sieniawskich, 1v° Denhoffowa 17, 127, 128, 190
- Czartoryski Adam Jerzy 201
- Czartoryski Adam Kazimierz 42, 55, 56, 57, 83–84, 149, 173, 201
- Czartoryski August Aleksander 127, 128, 190, 267
- Czartoryski Michał Fryderyk 144, 267
- Czartoryski Kazimierz 267
- Czartoryski Teodor Kazimierz 267, 274, 275
- Czetwertyński Antoni 92
- Czosnowska Marianna z Załuskich 109, 110, 133–134, 265
- Czosnowski Ignacy 109–110, 133–134, 265
- D**amiens Robert François 128
- Danek Danuta 10
- Daniłowiczowie, rodzina 25
- Dawid, król żydowski 276, 277
- Dąbrowski Ignacy 269
- Demarque zob. Marque Jacques de
- Dembowska Konstancja z Narbuttów 201–202
- Dembowski Józef 201
- Dezeimeris Jean Eugène 68, 193
- Dębicki Eustachy 64

- Długosz Jan 189, 190
 Dmitruk Krzysztof 39
 Dmochowski Franciszek Ksawery 39,
 159, 266, 282
 Dmochowski Franciszek Salezy 197
 Dmuszewski Ludwik Adam 282
 Dogrumowa Maria Teresa (Maria Anna)
 51
 Droixhe Daniel 61
 Drużbacka Elżbieta z Kowalskich 15–16,
 17, 192, 250
 Dudziński Michał 82
 Dufour Piotr 73, 74, 85
 Duhamel du Monceau Henri Louis 148
 Dunin Stanisław 16–17
 Duńczewski Stanisław 54
 Dybciak Krzysztof 36
 Dygdała Bogusław 101, 138
 Dygdała Jerzy 98, 99, 101, 137, 138
 Dymitrowicz Paweł 237
 Dymnicka-Wołoszyńska Hanna 107,
 123, 267, 282
 Dziechcińska Hanna 9, 39, 215, 235
 Dziewanowski Jakub 271–272, 277
 Dziecioł Alina 161
- É**lie de Beaumont Anne Louise, née
 Morin du Ménil 64
 Endersch Jan Fryderyk 99
 Estreicher Karol Józef Teofil 12, 49, 89,
 93, 98, 104, 110, 119, 124, 149,
 179, 183, 220, 223, 258, 270
 Estreicher Karol, junior 12
 Estreicher Stanisław 12, 119, 149, 179,
 223, 258
 Ezop (Aisopos, Eisopus) 55
- F**ałęcki Hilarion 42
 Falkowski Czesław 284
 Fałat Julian 79
 Fénelon François de Salignac de La
 Mothe 55
 Fieguth Rolf 50
 Fielding Henry 44
 Firmin Didot Ambroise 72
 Firmin Didot Hyacinthe 72
 Firmin Didot zob. Firmin Didot
 Ambroise, Firmin Didot Hyacinthe
 Fischer Paweł 278–279
 Fontana Jakub 113–114, 149–150
 Franciszek Ksawery Wettyn, królewicz
 polski 126
 Fredro Andrzej Maksymilian 103–105,
 151–152, 165, 248
 Fryderyk II, król pruski 132
- G**all Anonim zob. Anonim zw. Gallem
 Garszczyńska Bożena 67, 190
 Gawęda Stanisław 189
 Gayot de Pitaval François zob. Pitaval
 François Gayot de
 Gembicka Anna zob. Ciecierska Anna
 z Gembickich
 Genlis Caroline Stéphanie Félicité du
 Crest 191
 Gérard Louis Philippe 285
 Głębicka Ewa Jolanta 236
 Głowiński Michał 36
 Godswiller Jakub Fryderyk 73
 Goldoni Carlo 218
 Goliński Zbigniew 31, 38, 41, 42, 48,
 49, 55, 57, 58, 89, 91–92, 93, 101,
 137, 164, 173, 191, 194, 200, 205,
 209, 231, 250, 265, 285
 Górnicki Łukasz 78
 Górski Jakub 258–259
 Grabowski Adam Stanisław 98–99, 117,
 136–137
 Grabowski Maciej 97, 98
 Grabski Andrzej Feliks 232
 Gramatowski Wiktor 90–91, 94, 203,
 227, 230
 Gravin Louis (Ludwik) 283
 Gräbel Antoni 282
 Grocjusz Hugo (Hugo Grotius, Huig de
 Groot) 184
 Gröll Michał 49, 58, 59, 62–66, 75–76,
 85, 86, 87, 90, 91, 148, 149, 265,
 266
 Gryglewicz Feliks 97

- Grzeszczuk Stanisław 31, 48, 54, 58, 65, 66, 72, 80, 87, 91, 101, 152, 161, 164, 178, 183, 194, 205, 228, 236, 242, 285
- Grzybowski Stanisław 184, 187, 270
- Gutenberg Johannes (właściwie Johannes Gensfleisch zur Laden zum Gutenberg) 28, 161
- Guzek Andrzej Krzysztof 25, 49
- Gwagnin Aleksander (Alessandro Guagnini) 90, 130, 226–227, 228, 233, 237, 240, 266, 267
- H**
- Haller Jan 265
- Has Aurelia 264
- Heliodor z Trikki 46
- Heliodor z Emezy 46
- Hempel Rafał 16, 98
- Hendenstein Reinhold 259
- Henryk z Saltrey (Henry of Saltrey) 42
- Hobbes Thomas 184
- Hombek Danuta 31, 48, 58, 65, 66, 72, 87, 91, 101, 152, 164, 178, 183, 194, 205, 228, 236, 242, 285
- Homer (Homeros) 215
- Horacy, Horacjusz (Quintus Horatius Flaccus) 11, 13, 85, 108, 114, 151, 172, 173, 176, 218, 241, 245, 246, 257
- Hrabia d'Artois zob. Karol Filip d'Artois
- I**
- Institor Henryk 42
- Iwanicki Konstantyn 170
- J**
- Jabłonowscy, rodzina 229
- Jabłonowska Anna Paulina z Sapiehów 228, 229, 230
- Jabłonowski Józef Aleksander 110, 229
- Jabłonowski Stanisław 170
- Jadwiga Królowa, św. (właściwie Jadwiga Andegaweńska, królowa polska) 189
- Jadwiga Piastówna, żona Kazimierza III Wielkiego 189
- Jadwiga Śląska, św. (właściwie księżna Jadwiga z Andechs-Meran) 189
- Jagiellonowie, dynastia 141, 142, 146, 166, 232
- Jan II Kazimierz Waza, król polski 234
- Janocki (Jaenisch, Janotzki) Jan Daniel Andrzej 30–31, 87–88, 110, 111, 256, 257, 258
- Januszkiewicz Stanisław 104, 248
- Jarczykowa Mariola 14, 16, 287
- Jarosz Adam 14, 84
- Jaroszewicz-Pieresławcew Zoja 101
- Jars Gabriel 148
- Jeleńscy, ród 206
- Jeleńscy zob. Jeleński Gedeon, Jeleński Rafał, Jeleński Michał
- Jeleńska Katarzyna z Goliaszów 102
- Jeleńska Petronela z Kościalkowskich 103
- Jeleńska z d. Żabianka 102
- Jeleński Antoni Dadźbóg 102
- Jeleński Gedeon 18, 102–103, 104–106, 132, 137, 146–147, 205–206, 230, 232, 233
- Jeleński Konstanty Ludwik 103–105, 151, 248
- Jeleński Michał 18, 102–103, 132, 137, 146–147, 205, 232, 233
- Jeleński Rafał Józef 18, 102–103, 132, 137, 146–147, 205, 232, 233
- Jeleński Stanisław 103–105, 151, 248
- Jeziński Franciszek Salezy 25–26, 33, 36–37, 39, 40, 43, 54, 87
- Jędrzej, św. zob. Andrzej Pierwszy Powołaniec, św.
- Judkowiak Barbara 213
- Juniewicz Michał 126
- Juvenel de Carlenas Félix de 57
- K**
- Kaczanowska Wanda 22
- Kaczmarek Marian 236
- Kadłubek zob. Wincenty zw. Kadłubkiem
- Kadłubowski Michał 278
- Kaduńska Irena 123
- Kaleta Roman 84, 197, 200, 213, 225
- Kaliszewski Wojciech 77

- Kallist Nicefor, historyk Kościoła (XI w.)
 46
 Kamieński Adolf 80
 Kamieński Kajetan 68
 Kamińska Marianna z Kuczyńskich, 1 v°
 Zaleska 134
 Kamiński Michał 134
 Kant Immanuel 70
 Kapłon Andrzej 66, 74, 90, 230
 Karasiński Stanisław 79
 Karaś Kazimierz 118, 121, 135, 158
 Karczewski Stanisław 179
 Karczewski Wincenty Roch 74
 Karol Filip d'Artois, przyszyły Karol X
 Filip Burbon, król francuski 59, 61
 Karol Krystian Wettyn, królewicz polski
 126
 Karol, królewicz zob. Karol Krystian
 Wettyn
 Karp Benedykt 267
 Karp Jakub Ignacy 267
 Karp Joanna z Godebskich 267
 Karp Karol 267
 Karp Kazimierz 267
 Karpiński Franciszek 85, 146, 200, 276,
 277, 278, 282, 284
 Karwowski Joachim Antoni 68
 Kawecka-Gryczowa Alodia 161
 Kazimierz III Wielki, król polski 189,
 257
 Kęder Cezary K. 131
 Kiciński Bruno 283
 Kleopatra VII Filopator, Kleopatra
 Wielka 127
 Klimowicz Mieczysław 34, 111, 213
 Kłokocki Stanisław 223
 Kłokocki Hieronim 223
 Knapski, Knapiusz (Cnapius) Grzegorz
 242, 251
 Książnin Franciszek Dionizy 9, 13, 20,
 49–50, 83, 132, 195–198, 199–200,
 201–202, 230, 276
 Książewicz Grzegorz 163, 253, 254,
 269
 Koblański Józef 200, 202
 Kochanowski Jan 13, 18, 34, 46, 90–91,
 102–103, 105, 165, 172, 209, 226–
 –227, 232, 233, 234, 235, 236,
 238, 240–242, 246, 250–252, 258,
 278–279
 Kochowski Wespazjan 236
 Komorowska Kunegunda 192
 Konarski Stanisław Hieronim 31–32,
 56, 57, 78, 81, 99, 120, 132, 139,
 220, 243, 246, 272–276
 Kondesz zob. Ludwik V Józef Burbon-
 -Condé
 Konopczyński Władysław 121, 143,
 267
 Kopczyński Onufry 56, 82, 88
 Kopernik Mikołaj 184
 Kopiczko Andrzej 137
 Korneli zob. Corneille Pierre
 Korytyński Feliks 270
 Kossakowski Jan Nepomucen 32–33,
 44–45, 54–55
 Kossowski Aleksander 272
 Kostkiewiczowa Teresa 9, 11, 19–20,
 22, 25, 26, 30, 32, 36, 39–40, 49,
 53–54, 66, 88–89, 93, 111, 137,
 162, 173, 191, 207, 209, 214–215,
 216, 225, 230, 231, 241, 243, 263
 Kościałkowska Petronela zob. Jeleńska
 Petronela z Kościałkowskich
 Kotarska Jadwiga 215
 Kotowscy, rodzina 97
 Kott Jan 153, 210
 Kowalczykowa Alina 140, 264
 Kowalewska Danuta 22, 42, 264
 Krajewski Michał Dymitr 12, 37–38,
 51, 89, 155, 257
 Krak (Cracus), legendarny władca polski
 189
 Krasicki Ignacy 11–12, 25, 26, 27–28,
 29–30, 31, 32, 33–34, 35–36, 37,
 38–40, 41, 43, 44, 45, 47, 53, 55–
 –57, 77–78, 81, 82, 83, 86, 90, 91,
 117, 136–137, 153, 157, 159, 162,
 230, 232, 243, 250, 266, 282, 283,
 285–286

- Kraśniński Walerian 282
Kretkowski Zygmunt 50
Krewiński Balcer 79
Kromer Marcin 90, 129, 150–151, 204–205, 226, 233, 236–237, 239, 240, 243–244, 247, 248–249, 250
Kropińska Aniela z Błędownskich 191
Król Stefan 192
Kryda Barbara 57, 83, 93, 103, 108, 114, 115, 127, 151, 157, 209, 214, 219, 227, 245
Kryszpin-Kirszensztein Andrzej Kazimierz 103, 105, 165, 205–206, 230
Kryszpinowa Rachela z Brzostowskich 206
Krzyżanowski Patryk 21, 22
Ksawery, królewicz zob. Franciszek Ksawery Wettyn
Kuchowicz Zbigniew 192
Kumaniecki Kazimierz 189
Kumor Bolesław 144, 268
Kupść Bogumił Stanisław 111
Kuran Magdalena 144
Kürbis Brygida Maria 189
Kurcjusz (Curtius) Franciszek 72–73
Kurdybacha Łukasz 91–92
Kuźma Marcin 264
- Ł**a Chapelle Jean Baptiste de 65–66
La Combe Jacques zob. Lacombe Jacques
La Croix (Lacroix, Delacroix) Jean François de 187–188
La Harpe (Laharpe) Jean François de 107, 224–226
La Lande Joseph Jérôme de 148
La Servolle (Laservolle) Pierre de 74
Lacombe (La Combe) Jacques 141, 253–254, 269
Laservolle Pierre de zob. La Servolle Pierre de
Le Sage (Lesage) Alain René 55
Lengnich Gottfried 99, 163, 167, 253
Leprince de Beaumont Jeanne Marie, née Vainboul 63–64
Leska Elżbieta z Szyków 101
Leska Joanna z Trzczańskich 100
Leski Andrzej 100–102, 116
Leski Jan 100
Leski Ksawery 100–102, 116
Leski Michał Jan Nepomucen 100–102, 116, 137–138, 140, 141, 158
Leski Wojciech 101, 102, 116
Leski Wojciech Stanisław 100–102, 137–138, 140
Leszczyński Rafał 281
Libera Zdzisław 44, 168
Librowski Stanisław 99
Linde Samuel Bogumił 82
Link-Lenczowski Andrzej 124
Lipsjusz, Lipsius Justus (właściwie Joost Lips) 241
Lipski Józef 281–282
Literacki (pseud.) zob. Bohomolec Franciszek
Liwiusz (Titus Livius) 151, 244
Lob Mikołaj 236
Lubomirska Izabela (Elżbieta) z Czartoryskich 126–127, 128, 196, 197
Lubomirska Teresa z Mniszchów 126
Lubomirski Antoni 126
Lubomirski Józef 126
Lubomirski Stanisław 126–128, 190
Lubomirski Stanisław Herakliusz 91, 106, 127, 128, 165, 172, 226–227, 231, 233, 234, 238–239, 244–246, 258, 277
Ludwik V Józef Burbon-Condé 133
Ludwik XV, król francuski 128
Ludwik XIV, król francuski 167
Lukrecjusz (Titus Lucretius Carus) 13
Lyszczyna Jacek 9
- Ł**adowski Maciej Marcján 78
Łapczyński Antoni Chryzanty 244–245
Łukaszyk Romuald 97
Łuskina Ignacy 100
Łuskina Józef 99
Łuskina Kazimierz Jerzy 99–100, 121–122
Łuskina Stefan 100

- M**ably Gabriel Bonnot de 222, 223
 Maciejewski Janusz 231
 Magier Wincenty 226
 Makarczyk Irena 101
 Maksimowicz Krystyna 280
 Małachowski Antoni 148
 Małachowski Jacek (Hiacynt) 106–107,
 147–149, 260
 Małachowski Jan 148
 Manucjusz (Aldo Manuzio) 241
 Maradan Claude François 191
 Marcinkowski Antoni 283, 284
 Marcjalis (Marcus Valerius Martialis) 13
 Maria Czartoryska zob. Wirtemberska
 Maria z Czartoryskich
 Marivaux Pierre 55
 Marque Jacques de 74
 Matuszewska Przemysława 25, 162
 Mayenowa Maria Renata 236, 251, 252
 Mazurkowa Bożena 9, 10, 21, 50, 83,
 84, 146, 177, 200, 215, 287
 Mączyński Albert 244
 Mecenas (Caius Cilnius Maecenas) 167
 Menander (Menandros) 212
 Metastasio Pietro (właściwie Pietro
 Antonio Trapassi) 57
 Miączyński Kajetan 264
 Michalski Jerzy 118, 126, 128, 169
 Michał Korybut Wiśniowiecki, król
 polski 234
 Michałowska Teresa 8
 Michniewski Tadeusz 243
 Mignoni Ubaldo 108–109
 Mikulski Stefan 277
 Mikulski Tadeusz 7–8, 20, 50, 93, 215,
 268
 Minasowicz Józef Epifani 12, 14–15,
 16, 17, 18–19, 52–53, 57, 85, 104,
 280–281
 Mitzler de Kolof Wawrzyniec 73, 85,
 213, 265
 Młocka Katarzyna z Gostyńskich 179
 Młocka Teresa z Sobolewskich 179
 Młocki Jakub 179, 180, 187
 Młocki Józef 179, 187
 Młocki Tadeusz 178–187, 270
 Mniszech Jerzy August Wandalin 17
 Mniszech Józef Jan Wandalin 106–107,
 260
 Mniszech Michał Jerzy Wandalin 107,
 257
 Modelska-Strzelecka Bożena 189
 Modzelewski Paweł 270
 Mokronowska Ewa z Bromirskich 123
 Mokronowski Andrzej 123, 140
 Mokronowski Franciszek Konstanty 123
 Mokronowski Jan Aleksander 122–123,
 132, 140, 141, 158
 Mokronowski Ludwik 123, 140
 Mokronowski Wojciech 123–124, 140
 Molière (właściwie Jean Baptiste Poquelin)
 13, 44, 212, 213, 215, 218, 221
 Morsztyn Hieronim 42
 Morsztyn Jan Andrzej 215
 Moszyńska Fryderyka Aleksandryna
 Aleksandra de Cossel 112
 Moszyński August Fryderyk 111–112,
 135–136, 152, 153
 Mościcki Henryk 272
 Müller Wiesław 100
 Muratowicz Sefer 16
 Muret Marc Antoine François 241
 Muśnicki Nikodem 266
 Mycielska Weronika z Konarzewskich
 112
 Mycielski Maciej 112
 Mycielski Stanisław 112–113, 150, 221
Nadolski Bronisław 250
 Nagurczewski Ignacy 115, 186
 Nalepa Marek 174
 Napiórkowska Joanna 74, 192, 193,
 200
 Napoleon I Bonaparte, cesarz Francuzów
 70, 192
 Naruszewicz Adam Stanisław 13, 42,
 54, 58, 80, 84, 85, 89, 132, 146,
 153, 168–177, 199, 200, 232, 257,
 268, 270
 Nicolai Krzysztof 12

- Nicolas Pierre François 74
Niemcewicz Julian Ursyn 146
Niesiecki Kasper 205, 206, 223, 234, 256
Norkowska Aleksandra 139, 168
- O**
Ocieczek Renarda 8, 9, 10, 50, 121,
146, 157, 162, 200, 215, 263, 277,
285, 287
Odinil Apesuntski (pseud.) zob. Wykow-
ski Felicjan
Ogińska Marianna z Ogińskich 124–125
Ogiński Mateusz z Kozielska 124–125,
131, 158
Ogiński Stanisław Jerzy 124
Ogrodzki Jacek Bartłomiej 117–118
Okęcki Antoni Onufry 181, 267, 268,
269, 270, 271, 273, 276
Oktawian August (Caius Julius Caesar
Octavianus Augustus), cesarz
rzymski 167, 241
Oleśnicka Zofia 192
Ollivier (d'Angers) Charles Prosper 193
Olma Marcelli 144, 287
Opacki Ireneusz 10, 215, 287
Orkan Władysław 79
Orsetti Wilhelm 179
Orygenes (Origenes) 46
Orzechowski Stanisław 115, 255, 257,
258–259, 268–269
Osiński Józef Hieronim 107
Ossolińscy, ród 22
Ossolińska Teresa ze Stadnickich 116–117
Ossoliński Jerzy 116–117, 255, 257,
260
Ossoliński Józef 116–117
Ossoliński Józef Salezy 116–117, 133,
137, 260
Ostrowski Antoni Kazimierz 281–282
Otwinowska Barbara 8
Owen John 132
Owidiusz (Publius Ovidius Naso) 283
- P**
Panckoucke Charles Joseph 60–61
Paszkowski Marcin 130, 227, 240, 267
Pelc Janusz 52, 250, 263
Penzel Abraham Jacob 50
Peplowski Franciszek 250
Petrarca Francesco 49
Piaskowscy, rodzina 74, 192
Piaskowska Joanna z Szaniawskich
70–71, 74, 193, 195–196, 199
Piaskowski Mikołaj 70–71, 195, 196
Piaskowski Teodor 195–196
Piastowie, dynastia 167, 232
Piechota Marek 10, 140, 215
Pieradzka Krystyna 189
Pigoń Stanisław 79
Pilchowski Dawid 284
Piotrkowczyk Andrzej (właściwie
Andrzej Byczek) 78
Piotrkowczyk Andrzej, syn 78
Piotrkowczykowa Anna 192
Piotrkowczykowa Jadwiga 192
Piotrowski Józef Gracjan 43, 278–279
Piotrowski Józef Placyd 280–281
Piramowicz Grzegorz Wincenty 67–71,
72, 73, 74–75, 187–188, 190–191,
199
Pitaval François Gayote de 83, 209
Platon 172, 246
Platt Julian 58, 132, 168, 173, 177,
178, 231
Pliniusz Młodszy (Caius Plinius Caecilius
Secundus) 34
Plomteux Clément 61
Pluta Paweł 22
Plutarch z Cheronei (Plutarchos) 257
Płachecki Marian 36
Pokrzywniak Józef Tomasz 38
Poniatowscy, rodzina 135
Poniatowscy, ród 167
Poniatowska Konstancja z Czartoryskich
17, 141, 142
Poniatowski Józef 144
Poniatowski Kazimierz 129, 137, 141,
143, 144, 146, 155, 156, 165, 167,
168
Poniatowski Michał Jerzy 129, 131,
134–135, 143–145, 150–151, 156,
165, 167, 168, 243–244

- Poniatowski Stanisław 118, 141, 142, 165, 167, 253
- Poniatowski Stanisław, stolnik litewski
zob. Stanisław August Poniatowski
- Potocka Aleksandra z Lubomirskich 95
- Potocka Elżbieta z Lubomirskich 74–75, 187, 188, 190–191, 199
- Potocka Marianna z Ogińskich 97
- Potocki Ignacy 51, 74, 187, 190
- Potocki Jan 67, 190
- Potocki Kajetan 67, 190
- Potocki Paweł 67, 190
- Potocki Stanisław Kostka 51, 95
- Potocki Wacław 16, 17
- Prejs Marek 52, 250, 263
- Pruszczy Piotr Jacek (Hiacynt) 79
- Pufendorf Samuel von 184
- Putean, Puteanus Erycius (właściwie Eric van der Putte) 241
- Q**uérard Joseph Marie 72
- R**abowicz Edmund 102, 103, 104
- Racine Jean Baptiste 120
- Radliński Jakub 16
- Radziwiłł Michał Hieronim 113
- Radziwiłłowa Franciszka Urszula z Wiśniowieckich 192, 213
- Radziwiłłowie, ród 223
- Raige-Delorme Jacques 193
- Réal de Curban Gaspard de 222
- Repnin Nikołaj Wasiliewicz 280
- Rewski Zbigniew 113
- Reymont Władysław Stanisław 79
- Ricaut (Rycaut, Ricot) Paul 222–223
- Richardson Samuel 44, 55
- Richowei Michał 163
- Rieule Stefan (Chardan de Rieule) 80
- Ritagore zob. Rytygier
- Rogaliński Kacper 243
- Rollin Charles 212
- Romaniuk Przemysław 206
- Rostworowski Emanuel 123, 267
- Rousseau Jean Jacques 51
- Rozier Jean Baptiste François (l'abbé) 59, 61
- Rudnicka Jadwiga 28, 81, 286
- Ryba Janusz 131
- Ryba Renata 9, 17, 215, 287
- Rybaczewski Grzegorz 79
- Rymszyna Maria 118, 135
- Rytygier, Ritagore 189–190
- Rzewuski Adam Wawrzyniec 200
- Rzewuski Józef zob. Rzewuski Wacław Piotr
- Rzewuski Seweryn 280
- Rzewuski Wacław Piotr 277, 279–280
- S**adło Renata zob. Ryba Renata
- Salmonowicz Stanisław 138, 167
- Salomon, król izraelski 238–239, 244, 246
- Sanguszko Barbara Urszula z Duninów 72, 285
- Sapieha Elżbieta z Branickich 88
- Sapieha Józef Stanisław 108
- Sapieha Kazimierz Nestor 88, 257
- Sapiehowie, rodzina 105, 206
- Sarbiewski Maciej Kazimierz 13, 118, 172, 241, 246, 268, 270
- Sarnowska-Temeriusz Elżbieta 8, 9, 11, 26, 207, 214–215
- Schmidt Friedrich August 80
- Schreber Daniel Gottfried von 148
- Schwarzenberg Jan Jerzy Eisen von 73
- Scypion Afrykański Młodszy (Publius Cornelius Scipio Aemilianus Africanus Minor) 153–154
- Semkowicz-Zarembina Wanda 189
- Seneka Młodszy (Lucius Annaeus Seneca Minor) 13
- Siemaszko Julian 80
- Sierakowski Antoni Maciej 173, 268, 279, 286
- Sikorski Antoni 265
- Sinko Zofia 32, 44, 55
- Sitkowa Anna 9, 48, 78, 215, 287
- Skarbek Fryderyk 283
- Skarga Piotr 9, 48, 78, 79, 80

- Skrzetuski Józef Kajetan 196, 199
Skwarczyński Zdzisław 26
Smogorzewski Wojciech 258
Sobieszczański Franciszek Maksymilian 223
Sokołowski Łukasz 80
Sołohub Antoni Dowojna 206
Sołohub Antonina z Ogińskich 106, 233
Sołohub Barbara 206
Sołohub Helena z Szaniawskich 206
Sołohub Jan Michał Dowojna 206
Sołohub Józef Dowojna 106, 206, 233
Sołohub Konstancja z Kryszpinów, 1 v° Pakoszowa 206
Sołohubowie zob. Sołohub Józef Dowojna, Sołohub Antonina z Ogińskich
Sołohubowie, ród 206
Sołtyk Kajetan Ignacy 280
Sowa Andrzej 179
Sowiński Jan 35, 191–192
Sprenger Jacob 42
Spytek Słowiński (pseud.) 243
Stanisław August Poniatowski, król polski 43, 49, 51, 52, 57, 63, 66, 68, 75, 76, 81, 82, 85, 86, 89, 107–108, 111–112, 113, 117, 118, 120, 124, 127, 129, 130, 131, 135–136, 137, 139, 141, 142, 143, 144, 146, 149, 152, 153–154, 155–156, 163, 165, 166, 167–169, 173–179, 180–183, 184–185, 186, 187, 190, 194, 203, 224, 225–226, 232, 256–257, 260, 267, 270
Stanisław, św. 42, 106, 118, 148, 149, 244
Stanisz Marek 9
Staniszewski Zdzisław 58
Starzyński Stanisław 264
Stasiewicz Krystyna 99, 137, 250
Stefan Batory, król polski 166, 253
Stępnik Augustyn 279
Stoch Elżbieta 264
Strykowski Maciej 90, 129, 137, 141, 226–227, 233, 236–237, 238, 240, 253, 266, 269
Surowiecki Karol 52
Swetoniusz (Caius Suetonius Tranquillus) 173
Swift Jonathan 55
Sygoniusz, Sigonius Carolus (Carlo Sigonio) 241
Szadurski Ignacy 98
Szaniawski Józef Kalasanty 282–283
Szczepaniec Józef 51, 52, 58, 100, 263–264, 265
Szczepański Tomasz 96, 117, 132–133, 136–137
Szczygielski Waclaw 117
Szlichtyn Kazimierz 285
Szocki Józef 43, 89, 91–92
Szorc Alojzy 101
Szostowicz Urban 74, 192–193, 195, 199
Szwejkowska Helena 63, 265
Szylarski Walenty 82
Szymanowski Józef 132
Szymanowski Wojciech 192
Szymański Stanisław 72, 194
Śliwicki Piotr Jacek (Hiacynt) 269, 272–273, 274, 275–276
Tacyt Kajusz Korneliusz (Caius Cornelius Tacitus) 13, 80, 103, 168–174, 177, 246, 268, 286
Tarnowska Anastazja z Boguszów 115, 116, 186
Tarnowski Jan 115, 116, 139, 255, 256, 257, 258, 259, 269
Tarnowski Jan Amor 115–116, 139–140, 150, 186
Tarnowski Kajetan 115, 116
Tazbir Janusz 51, 79, 88, 89
Terencjusz (Publius Terentius Afer) 153–154, 212, 213, 218
Terrason Jean 55
Tissot (Tyssot) Samuel August André David 67–69, 70, 72, 190
Toczyłowski Piotr 279–280
Tomaszewski Dyzma Bończa 282

- Tomatis Karol 111
 Tomczak Barbara 215
 Trattner Jean Thomas 73
 Turowski Józef Kazimierz 152
 Turski Feliks 274
 Tuta Zbigniew 200
 Twardowski Samuel 215
 Tyberiusz (Tiberius Claudius Nero),
 cesarz rzymski 169, 172, 173
 Tyszkiewicz Aleksander 179
- U**
 Uniłowski Krzysztof 131
 Urbańska Monika 58, 200
 Uruski Kajetan 179
- V**
 Venel Jean André 72
 Voltaire (właściwie François Maria
 Arouet) 13, 51, 52, 57, 70, 120,
 124, 215
- W**
 Walecki Wacław 241, 242
 Walińska Marzena 200
 Wanda, legendarna władczyni 189–
 –190
 Wapowski Bernard 237
 Warmisz Nakors 237
 Wasilewski Tadeusz 105, 206
 Wazowie, dynastia 234
 Weidmann Georg Moritz 164
 Wergiliusz (Publis Vergilius Maro) 13,
 169
 Weysenhof Józef 52
 Węgiński Tomasz 50
 Węgiński Tomasz Kajetan 43, 50, 132
 Wichary Gertruda 241
 Wielowiejski Stefan 42
 Wierzbicka-Michalska Karyna 111
 Wilczewscy, rodzina 50
 Wincenty zw. Kadłubkiem 99, 189
 Winkelman, Winckelmann Johann
 Joachim 95
 Wirtemberska Maria z Czartoryskich
 (Maria Anna von Württemberg-
 -Montbéliard) 200, 201
 Wiśniewski Antoni 16, 119
 Wiśniowiecka Teodora Korybut zob.
 Ciecierska Teodora z Wiśniowieckich
 Witos Wincenty 79
 Włodzimierz, książę ruski 124, 158
 Wojna (Woyna) Franciszek Ksawery
 200
 Wojtowicz Jerzy 138
 Wolska Barbara 54, 168, 200
 Wolter zob. Voltaire
 Wołłowicz Kazimierz 275–276
 Wołoszyńska Zofia 111
 Wołoszyński Ryszard W. 107
 Woronczak Jerzy 236, 251, 252
 Wróblewski Kazimierz 225–226
 Wykowski Felicjan 57
 Wyrwicz Karol 163, 222, 223, 254, 269
- X.B.W.** zob. Krasicki Ignacy
- Z**
 Zabłocki Franciszek 13, 42–43, 46,
 132, 200
 Zabłocki Stefan 173
 Zahorski Andrzej 107, 148
 Zakrzewski Bogdan 25, 162
 Zaleski Jan Władysław 134
 Zaleski Piotr 118–120, 134, 145
 Zaleski Wiktoryn 119
 Załuscy zob. Załuski Józef Andrzej,
 Załuski Andrzej Stanisław
 Załuscy, ród 110, 265
 Załuska Ludwika z Wierzbowskich 133
 Załuska Wiktoria Ludwika z Szołdrskich
 133
 Załuski Andrzej Stanisław 25, 30, 87,
 99, 100–101, 108, 111, 115, 138,
 208, 234, 237–238, 245, 255, 256,
 257, 269
 Załuski Hieronim 133
 Załuski Jan Prosper 133
 Załuski Józef 133
 Załuski Józef Aleksander 12, 133
 Załuski Józef Andrzej 12, 15, 16, 17,
 18, 25, 29, 30, 34, 57, 78, 87, 98,
 100, 108, 110, 111, 115, 124, 133,
 134, 138, 163–164, 165, 208, 228,

- 229, 230, 234, 236, 237–238, 245,
255, 256, 257, 269, 280, 282
- Załuski Marcin 110, 133, 134
- Zamoyski Andrzej 114–115, 140, 144,
259, 273–274
- Zamoyski Jan 114–115, 140, 255, 257,
259, 271–272
- Zarzębski Tadeusz 87
- Zatorski Aleksander Paweł Marian 25
- Zawadzka Agnieszka z Leskich 100–102
- Zawadzki Kazimierz 100, 101
- Zawadzki Wojciech 100–102
- Zawisza Jerzy Wojciech 132
- Ząbkowic Stanisław 42
- Zehmen Karol von 137
- Zielińska Zofia 108, 135, 141, 144
- Ziomek Jerzy 26
- Zoil (Zoilos) 215
- Zygmunt I Stary, król polski 231, 235,
241, 249
- Zygmunt II August, król polski 231,
235, 241, 249
- Zygmunt III Waza, król polski 78, 166,
247
- Zygmuntowie zob. Zygmunt I Stary,
Zygmunt II August
- Ż**abianka zob. Jeleńska z d. Żabianka
- Żebrowski Andrzej 22
- Żmigrodzki Zbigniew 215
- Żmijowski (Żmijewski) Mikołaj
125–126

Bożena Mazurkowa

Lettres de change au profit de la vérité et du mensonge
Études littéraires sur le livre au XVIIIe siècle

R é s u m é

L'étude monographique de Bożena Mazurkowa se compose de cinq parties qui portent sur le marché du livre, la lecture, le rôle symbolique de l'impression et du verbe au siècle des Lumières, époque capitale pour l'émergence de l'imprimerie moderne, de la librairie et de la circulation des livres. Le chapitre 1, *Avis des hommes de lettres, des éditeurs et des imprimeurs éclairés sur les lecteurs, la lecture et les livres médiocres, interdits et respectables* traite du choix et de l'appréciation des publications et des lectures (dont les commentaires de « Monitor ») ainsi que de la censure et de la stratégie publicitaire des éditeurs de l'époque stanislavienne.

Le chapitre suivant, *Lettres de dédicace de Franciszek Bohomolec*, analyse le discours axé sur les méthodes de travail du chef d'une imprimerie et de l'homme de lettres (éditeur, traducteur et écrivain) ainsi que les témoignages de la responsabilité qui incombait aux élites politiques et culturelles de la République de Pologne de la seconde moitié du XVIIIe siècle dans les domaines de la qualité du marché du livre et de la circulation des livres.

Le chapitre 3, *Quelques cadeaux de circonstance sous forme de livres à l'époque stanislavienne*, analyse les dédicaces de livres qui illustrent, en plus de la stratégie des éditeurs et des auteurs subventionnés, les opinions sur le développement du marché des livres et sur la formation du public des lecteurs. L'émergence de la démarche moderne de l'éditeur des livres polonais à l'époque de la Renaissance et du baroque est traitée en détail au chapitre 4, *Préfaces de Franciszek Bohomolec – écrivain et éditeur*. La dernière étude, *Permis d'imprimer dans l'histoire du livre polonais XVIIIe siècle. Etat des lieux*, aborde le rôle et les critères d'appréciation des autorisations émises par la censure, présentes dans les écrits de l'époque (entre autres le contexte de la concurrence sur le marché, de la reproduction, de la réception et de la critique littéraire). L'ouvrage contient également l'*Index des noms* qui facilite l'exploitation des sources, abondamment citées, complétant les connaissances sur l'impact de l'imprimerie et de la librairie polonaise au XVIIIe siècle.

Książka sytuuje się w obszarze badań nad kulturą literacką oświecenia i przedstawia wybrane aspekty funkcjonowania książki jako podstawowego w epoce środka komunikacji literackiej i przekąźnika idei. [...] Zwraca przy tym uwagę na „polifoniczność” elementów ramy wydawniczej w książkach dawnych, w której słyszymy różne „głosy” współbudujące ówczesny dyskurs o książce i tworzące wspólną przestrzeń porozumienia i refleksji o kulturze. Jest to podejście ciekawe i warte uwagi, w sytuacji gdy dotychczas te dwie sfery – wiedzy o książce i o kulturze – traktowane były zazwyczaj oddzielnie.

Teresa Kostkiewiczowa

Przeznaczona do druku monografia to niezwykle cenne dla wiedzy o literaturze opracowanie. Jest oryginalna i odkrywczą. Przynosi nie tylko wiele nowych ustaleń, ale i świeże spojrzenie na prezentowane wcześniej zagadnienia. Pracę wyróżnia profesjonalnie zbudowany i funkcjonalnie wykorzystywany warsztat literaturoznawczy. Istotną zaletą pracy jest precyzja i klarowność wywodu.

Danuta Kowalewska

ISBN 978-83-61552-42-0